

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Maria Josefa Atxaga Fernandez

*Urnieta,
Gipuzkoa
(1926-2012)*

Aurkibidea

Biografia

Urnietako Azkarate baserrian jaio zen eta hamar hilabete zituenean Etzabal baserrira aldatu ziren gurasoak familiarekin. Bertan bizi izan Agerre baserrira ezkondu zen arte. Hernanin ere bizitu ziren hamahiru hilabetez, beste familia batekin batera sukaldea elkarbanatuz. Handik berehala itzuli ziren, ordea, Urnietara eta Zelai alden jarri ziren bizitzen. Kalearekin hartu-eman handia izanagatik, baserriarekin lotura handiagoa izan zuten beti. Bere kontura, sendabelarrak erabiltzen ere ikasi zuen eta hainbat gaixotasunen erremedio eske joan izan zaizkio inguruko asko.

Zintak

URN-025

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Ansa, Ainhoa
- **Data:** 2010-02-15
- **Iraupena:** 122 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberría, Eider
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin

Pasarteak

1. Hiru bikote etxe bakarrean bizitzen

- **Erref:** URN-025/002
- **Iraupena:** 0:01:03. **Hasi:** 00:02:42. **Bukatu:** 00:03:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Herriaren nortasuna

Laburpena:

Hernanin bizi zirela, sukaldea erabiltzeko eskubidea zeukaten. Denbora batean 3 bikote bizi izan ziren etxe hartan. Etxe hura nolakoa zen azaltzen du.

2. Ezkonberritan beste bikote batzuekin etxean

- **Erref:** URN-025/004
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:05:12. **Bukatu:** 00:07:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

Ezkonberritan bizi izan ziren etxean nola moldatzen ziren azaltzen du. Beraiekin batera bizi zen beste bikoteak patata frijituak tomatearekin jaten zituzten.

3. Etxean jende asko eta lana banatuta

- **Erref:** URN-025/009
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:13:50. **Bukatu:** 00:16:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Amonaren janzkera nolakoa izaten zen azaltzen dute. Familia handia izan dira etxean. Etxeko lanak banatu egiten zituzten: oheak egiten zituzten, lurra garbitzen zuten... Aitak denetik egiten zuen.

4. Karea gela zuritzeko

- **Erref:** URN-025/010
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:16:30. **Bukatu:** 00:17:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Arotzak

Laburpena:

Urtero zuritzen zuten gela karearekin; sukaldea urtean bitan zuritzen zuten. Karea urarekin nahasten zuten hormarako pintura sortzeko. Karea ez da alferrik galtzen.

5. Ur bila astoarekin

- **Erref:** URN-025/011
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:17:54. **Bukatu:** 00:19:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura

Laburpena:

<p>Astoa erabiltzen zuten etxean lan egiteko. Urik ez zuten etxean, eta iturrira joaten ziren ur bila. Harako bidea txarra zenez, batzuetan asto gainean zekarten ura erori egiten zitzaien.</p>

Transkripzioa

JM: -Eta astua. Zuek aberia ibilliko zenduen seguruna Aranon. Baiño guk astua. Astua harea ta astua honea. Urik ez gendun etxian, ura're ekarri in bihar izaten gendun.

-Horrek etxeko lanak zailduko zittun ba. Garbiketa kontuk eta.

-Errekaa juten giñen. Putzu bat bagendun eta harea arropa garbitzea.

-Nola zun putzuak izena?

-Aitzako itturria esaten giñun, ez dakit. Aitzako itturria. Aitza zan, bi baserrin tartian zan, zulo batian eta askotan astua ez jartziaatik eta lan gutxio eitegatik hartu marmitak eta astoik be jun. Eta ia goraiño ailligitu garaian irristatu, ur guztik ixuri eta berriz hastea. Txarraua biria ta tokia, bueno!

-Astua jartzia zer zen ba?

-Astua jarri ezkeo astuak ekartzen zittun baiño, gu ordia artian gaztiak giñan eta, astua zestuakin eta jarri in bihar zendun eta. Marmitak hartu ta marmitakin. Bai behin baiño gehiotan. Oaintxe kaskora ya ailligitu gea, eta riiiaaaa! eta adios ur guztik. Oain jarriko nuke nik hola jendia oain.

6. Arropa garbitzeko sortutako sistemak

- **Erref:** URN-025/012
- **Iraupena:** 0:03:24. **Hasi:** 00:19:27. **Bukatu:** 00:22:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala

Laburpena:

Arropa garbitzeko, bozadera zeukaten etxean, aita sortutako sistema bati esker. Arropak garbitzeko nola moldatzen ziren azaltzen dute. Garbigailuak baziren garai hartan: nola funtzionatzen zuten azaltzen du Axunek.

7. Astoek izenik ez, baina memoria bai

- **Erref:** URN-025/013
- **Iraupena:** 0:03:22. **Hasi:** 00:22:51. **Bukatu:** 00:26:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

Behin astoak ihes egin zion ur-marmitekin; baina, geroago, zigortu egin zuen, eta ordutik ondo obeditu zion. Lehen astoei ez zieten izenik jartzen; bai, ordea, behiei eta zakurrei. Etxean izandako zakurrari buruz hitz egiten du.

8. Egur bila joan eta gurdia irauli

- **Erref:** URN-025/014
- **Iraupena:** 0:03:28. **Hasi:** 00:26:13. **Bukatu:** 00:29:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Baserría » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua

Laburpena:

Etxean behiak eta idiak zeuzkaten. Behiak ixtingan ibiltzen ziren. Egur bila joaten ziren mendira; behin gurdia irauli zitzaionekoa kontatzen du Mariak. Lehen erraz iraultzen ziren gurdiak.

9. Harrapazka eguna

- **Erref:** URN-025/017
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:31:29. **Bukatu:** 00:32:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

Harrapazka egunari buruz hitz egiten dute: irailaren 5ean izaten zen, igitaiaarekin harrapatzen zen saila lantzen zen, baserritar asko joaten ziren...

10. Musika gustuko, baina etxera goiz bueltatu behar

- **Erref:** URN-025/020
- **Iraupena:** 0:04:40. **Hasi:** 00:36:01. **Bukatu:** 00:40:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

<p>Musika entzutera gustura joaten ziren. Oialumera joaten zirenean, baina, ez zuten disfrutatzen, goiz bueltatu behar izaten baitzuten etxera. Xoxokan gustura ibiltzen zen Maria. Soinu-jotzailea Eusebio Orkaiz zen, auzokoa: bere kabuz ikasi zuen hark soinua jotzen, plazan ere jotzen zuen...</p>

11. Dirua irabazten hasi arteko bizimodua

- **Erref:** URN-025/021
- **Iraupena:** 0:02:09. **Hasi:** 00:40:41. **Bukatu:** 00:42:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak
- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Soinu-jotzaileari ez zioten ordaintzen gehiago gera zedin, ez baitzeukaten hartarako dirurik. Axunek lanean hasi zenean izan zuen diru apur bat ordu estrak sartuta. Zarauzko Euromarren lan egiten zuenean 250 pezetako jorjala izaten zuen. Lehen harategian 30 pezeta ordaintzen zuen Mariak.

12. Etxeko janaria eta prezioak

- **Erref:** URN-025/022
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:42:50. **Bukatu:** 00:44:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Ekonomia eta industria » Langileen arteko harremana eta langile-mugimenduak

Laburpena:

Haragia erosten zutenean, eltzerako izaten zen, denentzako moduan egon zedin. Arraina ere jaten zuten etxean: lehen zer prezio zuen azaltzen dute. Lehen haragia arraina baino merkeagoa zen. Kanean bizi zirela ere txerriak hazten zituzten.

13. Donostiara saltzera joateko ohiturak: trena, txerri-jana, zergak..

- **Erref:** URN-025/023
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:44:45. **Bukatu:** 00:47:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak
- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera

Laburpena:

Donostiara baserriko esnea eta barazkiak eramatera joaten zirenean, erostunek txerri-jana ematen zieten etxera ekartzeko. Etxez etxe ibiltzen ziren esnea banatzen. Donostiara trenez joaten ziren eta trenak itxaron egiten zuen ohiko bidaiariak sartzen ziren arte. Saskiak eta marmitak eramateagatik zerbait ordaindu behar izaten zuten. "Guardavinoei" ere zerga bat ordaindu behar izaten zitzairen.

14. Estraperloagatik batzuetan isuna bai eta besteetan ez

- **Erref:** URN-025/024
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:47:42. **Bukatu:** 00:49:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Trenak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Patata asko izaten zuten baserrian, eta Donostiara saltzera zihoan batean,

Mariari erori egin zitzaizkion; hura estraperloa izan arren, eta poliziak inguruan izan arren, ez zioten isunik jarri. Auzoko bati, ordea, bai jarri zioten isuna. Donostiatik marmitatan ogia ekartzen zuten etxera estraperloan; olioaren ere ekartzen zuten hala.

15. Gose garaian kafea, tabakoa eta olioaren etxean

- **Erref:** URN-025/025
- **Iraupena:** 0:03:28. **Hasi:** 00:49:15. **Bukatu:** 00:52:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Olioaren estraperloan lortzen zuten. Ez dute inoiz olio faltarik izan eta kafea ere soberan izan dute. Tabakoa errazionamenduan ekartzen zuten, anaia erretzaile amorratua baitzen. Behin Axuni dirua ostu zioten; emakume batek dirua nola gordetzen zuen aipatzen dute.

16. Etxeko ekonomiako oinarriak eta ohiturak

- **Erref:** URN-025/026
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:52:43. **Bukatu:** 00:55:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak

Laburpena:

Emakume batek Donostian egiten zituen erosketak aipatzen dituzte. Lehen salmentako neurriak zein ziren azaltzen dute. Etxeko ekonomia eguneko joralean oinarritzen zen. Ganaduarentzako pentsua sindikatuan erosten zuten.

17. Umea jaio dela? Hobe bataioa dela esan

- **Erref:** URN-025/030
- **Iraupena:** 0:05:04. **Hasi:** 01:03:46. **Bukatu:** 01:08:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

Haurdun zeudela ez ziren medikuengana joaten. Haurdunaldia isilik pasatzen zen, inori ezer esan gabe. Umea jaio zela esateak lotsa ematen zuen, eta horregatik, bataioa zela esaten zen. Axun jaio zenean izandako nondik norakoak kontatzen dituzte. Lehen zesarearik ez zen izaten.

18. Sendabelarrak erabiltzeko ohitura eta jakinduria

- **Erref:** URN-025/031
- **Iraupena:** 0:04:24. **Hasi:** 01:08:50. **Bukatu:** 01:13:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Lehen ez zen ia botikarik izaten, sendabelarrekin eta etxeko maindireekin moldatzen ziren. Sendabelarrak nola prestatu izan dituzten azaltzen dute.

19. Berbena-belarra prestatzen

- **Erref:** URN-025/033
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 01:14:03. **Bukatu:** 01:16:01
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Berbena-belarra sendagai moduan erabiltzeko nola prestatzen duten azaltzen dute. Berbena-belarraren onurak eta kontraindikazioak.

20. Berbena-belarra non jarri

- **Erref:** URN-025/035
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 01:18:02. **Bukatu:** 01:19:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Berbena-belarra non jarri behar den azaltzen dute.

21. Hainbat sendabelar

- **Erref:** URN-025/037
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 01:21:03. **Bukatu:** 01:22:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Pasmo-belarrak zer itxura duen azaltzen dute. Oiloak ibiltzen diren lekuko

belarra ona izaten da sendabelarrak egiteko. Zenbait sendabelar aipatzen dituzte.

Transkripzioa

A: -Pasma belarra ezagutzen dezu?

-Esplikatu nolakua dan.

MJ: -Batzuk loria gorri antxa izaten due, bestiak roxaue...

A: -Arrastaka jartzen da pasmo belarra.

-Lore gorrixka duena?

MJ: -Bai. hoik danak hara nonbait dira. Oain, tokiz zeatzen ai dia, e. Lehenoa baatza ta baatz izkiñan eta gobernatu eta oillua libre, ta oilluak ibillitako tokia zeatzen baldin badezu, hua botiketako ona da. Ta geo beste bat ibiltzen deu zea, pulmoniyana ta katarruana ta belarra.

A: -Ta katarruantzako're bai, pulmoni belarra.

MJ: -Ta maiatzian kitto gelditzen da belar hoi, ez dezu gehio billatuko.

-Pulmoni belarra zein da, nolakua da?

A: -Txe-txe-txe-txia, oso gutxi ikusiko dezu. Gue batzan, batza daka honek, eta batzan asko ateatzen da. Ez dakit hotzangatik edo zeengatik, asko ateatzen da.

MJ: -Ta gaiñentzian ez zenduke billatuko hemen izkin hontan.

A: -Iñon ez.

MJ: -Etxe zar pareta botatzen bait da, han eta. Esan dedana, oilluak ibili baldin badira [...] ta hua gorritu, han da. Da rarua oso.

-Lorerik badu?

MJ: -Ez, koxkor ttiki-ttikiak ateatzen dittu.

22. Noiz hartu pasmo-belarrak?

- **Erref:** URN-025/041
- **Iraupena:** 0:00:51. **Hasi:** 01:31:11. **Bukatu:** 01:32:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Pasma-belarrak, ilberrian edo ilbeheran hartuta, ondorio desberdinak eragiten ditu.

23. Malmaren erabilerak

- **Erref:** URN-025/042
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 01:32:02. **Bukatu:** 01:33:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Malma lehen asko erabiltzen zen aiuta egiteko. Malma nola erabiltzen zen azaltzen dute.

24. Pareta-belarrak eta kaka-belarrak

- **Erref:** URN-025/044
- **Iraupena:** 0:03:51. **Hasi:** 01:37:56. **Bukatu:** 01:41:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Pareta-belarrak onak izan ohi dira gibelerako. Kaka-belarrak biltzeko Nafarroaraino joan behar izaten da; belar horri esker, onura handiak ekarri izan dituzte.

25. Piko-hostoak eta diarrea-belarrak

- **Erref:** URN-025/046
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 01:44:07. **Bukatu:** 01:45:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Piko-hostoak erakusten ditu: eztularen aurka onak izaten dira; jaso eta ihartzen utzi behar dira. Diarrea-belarrak erakusten dituzte.

Transkripzioa

-Bueno, hok piko-hostuak. Katarruantzako, eztulantzako.
-Hoik ze egiten dira, infusiuari?
MJ: -Bai, infusiuari. Nahi badezu esniakin egosi ta nahi badezu urakin egosi.
-Ta jasotzeko?
-Ihartu. Hari batian sartu ta sekatzen jarri, ta sekatzian...
-Txintxilik?
-Toki illuna biharko du edo?
JM: -Ganbaran jartzen dittegu guk, ganbaran. Han illuna do, hoi bai. Hara bestia.
A: -Hau diarrea belarra. Diarreantzako. Estamua gaizki baldin badaukazu gora ta behera edo zea.
-Erakutsiko dezu, mesedez?
-A: -Bai. Hemen oain gutxi do zea ta. Hemen hostua ta zea bado hemen.
MJ: -Txortanak erakutsi dixkan, txortanak.
A: -Hau luxe-luxia izaten da; eta hau da belarra izaten duna. Baiña oain ihartua do eta. Hau luzia izaten da eta hau zea.
-MJ: -Hoi loria du.
-Moria da, ezta?
MJ: -Moria bai. Hau bide baztarretan ateatzen da.
MJ: -Hoi Arano aldea izango dira baztarretan.
A: -Izango dittuzu igual.
-Hau ere infusiuari...
JM: -Bai, bai. Nahi dezun aiña, aldiz hartu. Bai, bai, gora ta behera.

26. Hainbat belar erakusten

- **Erref:** URN-025/047

- **Iraupena:** 0:03:13. **Hasi:** 01:45:36. **Bukatu:** 01:48:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Pasmo-belarrak erakusten dituzte: nola erabiltzen diren, zertarako diren onak... Intxusa-belarrak erakusten dituzte eta zer onura ekartzen dituen. Pulmonia-belarrak erakusten dituzte. Belarrak nola lehortzen dituzten azaltzen dute.

27. Beraiek egindako ukenduak

- **Erref:** URN-025/048
- **Iraupena:** 0:04:37. **Hasi:** 01:48:49. **Bukatu:** 01:53:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Bost belar klaserekin egindako ukendua nola prestatzen den azaltzen dute. Intxusarekin egindako ukendua erakusten dute. Belarrek denbora pasata ere ez omen dute propietaterik galtzen.

28. Azeri-isatsak, mihilua eta pixa-belarrak

- **Erref:** URN-025/050
- **Iraupena:** 0:01:11. **Hasi:** 01:55:34. **Bukatu:** 01:56:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Beste zenbait sendabelar aipatzen dituzte: azeri-isatsak, mihilua, pixa-belarrak...

Transkripzioa

-Beste bat gelditu zaizue kontatzeko, azeri-buztanana.

A: -A! Aber, harrik botatzeko.

MJ: -Ja! Harrik botatzeko? Harrik botatzeko azari-buztanak. Azari-isetsa're esaten diye.

A: -Azari itsesa. Ez degu ondo pronunziatzen eta. Azari-itsesa.

MJ: -Eta geo milluba. Hua're baratzen aldatuta [dakak]. Anixan usaiya du harek. Milluba. Hori're baztar... Nik Ormazetik (Ormaiztegitik) ekarrita aldatu nun. Ormaiztegiko kamiyo baztarretik ekarrita aldatu nun. Eta geo pixa belarra esaten diyou. Beste belar bat. Baatza guztia hartzen ari ziaten, aldatu nittun, baztarrian aldatu nittun eta gue semiak jata moztu zun segadorakin eta ez da berrittu. Eta geo eman zian dendako..., nik askotan eman det hoi, eta eman zizkidan baiño ez dakit itsatsiko dan, ez dakit. Hoik hirurak batea. Ta harrek desegingo dittu, zuk botako dittuzu.

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com